

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ (AB) ÜLKELERİNDE ASGARI ÜCRETİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

Burçin YILMAZ^(*)
Harun TERZİ^(**)

Özet: Bu çalışmada; ülkelerarasındaki uygulama farklılıkları doğrultusunda AB ülkelerindeki asgari ücret uygulamaları hem birbirleriyle hem de Türkiye ile karşılaştırılmıştır. AB'nin asgari ücret konusunda ortak bir politika izlemediği, her ülkenin kendi sosyo-ekonomik durumu çerçevesinde bir asgari ücret uyguladığı belirlenmiştir. Türkiye'nin sosyo-ekonomik durumu dikkate alınarak AB standartlarında asgari ücret uygulamasının iyileştirilmesi için bazı öneriler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Asgari ücret, Türkiye, AB

Abstract: In this study, the issue and its application of minimum wage, concerning the differences are being studied in Turkey and EU. The conclusion is that there is no any specific procedure regarding minimum wage among the EU countries. Therefore, each member has its own procedure for application. This study also provides some suggestions for the application of minimum wage in Turkey regarding EU standards.

Keywords: Minimum wage, Turkey, EU

I.Giriş

Ücret, işçi açısından gelir, işveren açısından ise maliyet unsuru olması sebebiyle her zaman işçi ile işveren arasındaki anlaşmazlıkların esas noktasını oluşturmuştur. Çoğu zaman işçinin tek gelir kaynağı ücrettir. Bu nedenle ödenecek ücret düzeyi işçi açısından büyük önem taşımaktadır. Belirlenecek ücret düzeyini, işçi faydasını maksimize edecek şekilde yüksek, işveren ise maliyetini minimize edecek şekilde düşük belirlemeye çalışmaktadır. Bu karşılıklı mücadelede, işçinin işini kaybetme korkusu, işverenin ücretleri çok düşük belirleyebilmesine imkan tanımaktadır. Bu durum ücretlerin alt sınırına bir kamu müdahalesinin yapılması gerekliliğini doğurmaktadır. İşçilerin işveren tarafından istismarının önlenmesine ve onlar için insan onuruna yaraşır asgari bir geçim düzeyi sağlayacak ücret seviyesinin belirlenmesine yönelik tespit edilmeye çalışılan asgari ücret, 1800'lü yıllardan beri hemen hemen bütün dünya ülkelerinde uygulama alanı bulan, hükümetlerin önemli bir sosyal politika aracını oluşturmaktadır. Günümüzde de asgari ücret birçok ülkede, bu konudaki uluslararası düzenlemeler çerçevesinde uygulama alanı bulmaktadır.

Asgari ücretin oluşturulan işçi-işveren-hükümet temsilcilerinden oluşan üçlü yapıdaki bir komisyon tarafından belirlendiği Türkiye'de asgari ücret konusu, ülkedeki çalışanların yarısının bu ücretten çalışmak zorunda kalması nedeniyle oldukça önemlidir. AB'ye girme yolunda önemli mesafe alan

^(*)Arş. Gör. Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

^(**)Prof. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü

Türkiye'deki asgari ücret uygulamasının, AB'deki uygulamayla karşılaştırıldığında nasıl olduğunun ve bu konuda yapılması gereken ilave bir uygulamanın var olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla yönelik olarak yapılan bu çalışmada; ilk önce AB'de asgari ücret uygulamasının nasıl olduğu belirtilmiş, AB'nin mevcut bir asgari ücret politikasının olmadığı ve bu doğrultuda üye ülkelerde ortak bir düzenlemenin bulunmadığı tespit edildikten sonra, AB ülkelerindeki asgari ücret uygulamaları incelenerek, AB'ye üye olma yolunda ilerleyen Türkiye'nin bu konuda uygulaması gereken ilave bir uygulamanın var olup olmadığı değerlendirilmiştir. Çalışmada ayrıca, asgari ücretin AB ülkeleri ile Türkiye açısından bir karşılaştırılması yapılarak bugünkü mevcut durum ortaya koyulmuştur.

II. AB Ülkelerinde Asgari Ücret

AB'de asgari ücrete ilk önce 1989 yılında Avrupa Topluluğu Sosyal Şartı'nda yer verilmiştir. Bu Şart'ta "tüm işçilere emeklerinin karşılığı verilmelidir, çalışanlara örneğin nezh standartlarda yaşamalarını sağlamaya yetecek bir ücret olarak eşit ücret temin edilmelidir." denilerek asgari ücrete değinilmiştir. 1993 yılında da Sosyal Şartı yerine getirmek için Avrupa Komisyonu eşit ücret fikrini benimsemiştir. Burada da "eşit bir ücretin izlenmesi daha yüksek verimlilik ve istihdam yaratma başarısını genel olarak sürdürmenin bir parçası olarak görülmelidir." ifadesi yer almıştır. 2000 yılında Lizbon'daki Avrupa Konseyi'nde sosyal dışlanma stratejisinde "sosyal dışlanmaya karşı savaşmanın en iyi yolu bir iştir. İstihdamı artırmayı sağlamanın sonucu gelirdeki artıştır. Herkesin insan onuruna yaraşır bir yaşam için gerekli kaynaklara sahip olması garanti edilmelidir." şeklindeki ifadeyle asgari ücrete yer verilmiştir (Hinnosaar ve Rõdm, 2003: 78).

AB, üye ülkeler arasında bütünlüğü sağlamak açısından asgari ücret dışında bir çok konuda ortak politikalar gerçekleştirmiştir. Ancak, ücretler konusunda herhangi bir düzenleme yapma yoluna gitmemiştir. AB, ücretleri veya kazançları belirleyen kanunlara sahip olmadığı gibi bu alana müdahale edecek güce de sahip değildir. AB ülkeleri kendi ulusal asgari ücretlerini kendi sosyo-ekonomik durumlarına göre belirleyebildiğinden AB ülkelerinde mevcut asgari ücret uygulamaları ülkelerarasında farklılıklar göstermektedir.

2004 Mayısına kadar 15 ülkenin (Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Finlandiya, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Portekiz, İspanya, İsveç ve Yunanistan) üye bulunduğu AB'ye bu tarihte 10 yeni üye (Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya) daha katılarak üye sayısı 25'e yükselmiştir. 25 ülkenin 18'inde (Belçika, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, Lüksemburg, Portekiz, Yunanistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya) ulusal asgari ücret uygulanırken, diğer ülkelerde asgari

ücret toplu sözleşmelerle tespit edilmektedir. AB’de asgari ücretin 5 farklı belirlenış şekli bulunmaktadır.

1. Fransa, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz ve İspanya’da olduğu gibi hükümet tarafından işçi ve sendikalara danışarak

2. Belçika ve Yunanistan’da ulusal toplu sözleşmelerle

3. Avusturya, Almanya ve İtalya’da olduğu gibi sektörlerle göre farklı asgari ücret uygulaması ile toplu sözleşmelerle

4. Finlandiya ve İsveç’te tüm işçileri kapsayacak şekilde toplu sözleşmelerle

5. 2000 yılına kadar İrlanda’da (O’neill vd., 2002: 3) ve 1993 yılına kadar İngiltere’de olduğu gibi ücret seviyesinin düşük olduğu endüstrilerde farklı asgari ücret uygulaması ile (Dolado vd., 1996: 321; Machin ve Manning, 1997: 734-735).

Genel olarak değerlendirildiğinde asgari ücret; 25 AB ülkesinin 7’sinde (Almanya, Avusturya, Danimarka, Finlandiya, İsveç, İtalya ve Güney Kıbrıs) toplu sözleşmelerle, 18’inde ise (Belçika, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, Lüksemburg, Portekiz, Yunanistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya) ulusal seviyede yasayla tespit edilmektedir. Bununla birlikte, AB ülkelerinde asgari ücret konusundaki farklılıklar sadece belirlenış yöntemiyle sınırlı kalmamakta, aynı şekilde tespitin yapıldığı ülkeler arasında da çeşitli uygulama farklılıkları mevcut bulunmaktadır.

III. Asgari Ücretin Toplu Sözleşmelerle Belirlendiği AB Ülkeleri

Asgari ücretin toplu sözleşmelerle belirlendiği ülkelerdeki uygulamalar kendi aralarında farklılıklar göstermektedir. Örneğin; Almanya’da yasanın belirttiği 3 istisnai durumda asgari ücret yasayla, diğer durumlarda toplu sözleşmelerle belirlenmektedir. Güney Kıbrıs’ta ise asgari ücret sadece hükümet tarafından belirlenen 6 meslek grubu için yasal olarak, diğer meslek grupları için toplu sözleşmelerle tespit edilmektedir (Eironline, 2004).

Yapılan toplu sözleşmeler de, sözleşmelere taraf olan sendikalara üye olmayan çalışanları kapsamaması bakımından ülkelerarasında farklılaşmaktadır. Avusturya, Almanya ve İtalya’da toplu sözleşmeler kapsam dışındaki çalışanlara da bir şekilde uygulanırken; Danimarka, Finlandiya ve İsveç’te toplu sözleşmelerin kapsamını genişleten yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, Finlandiya ve İsveç’te taraf olmayanları kapsayan resmi bir toplu sözleşme sistemi olmamasına rağmen, uygulamada, asgari ücret çoğu işverene zorunlu kılınarak toplu sözleşmeler hemen hemen tüm işgücünü kapsar hale getirilmiştir (Hinnosaar ve Rööm, 2003: 6).

Danimarka dışındaki ülkelerde asgari ücret seviyesi toplu sözleşmelerde belirtildiği takdirde mesleklere ve bölgelere göre farklılaşabilmektedir. Toplu sözleşmelerin kapsamının genişletilemediği Danimarka’nın asgari ücret konusunda özel bir durumu vardır. Asgari ücretin çalışan nüfusun çok büyük bir

kısmını kapsayan zorunlu sektörel toplu sözleşmelerle belirlendiği bu ülkede (Deloitte, 2005), belirlenen asgari tutarın altında ödeme yapılması kanunsuz bir işlem olarak sayılmamaktadır. Çünkü, asgari ücret sadece toplu sözleşmelerin kapsadığı sektörlerde uygulanmaktadır (Eironline, 2002).

Danimarka dışındaki diğer 6 ülkede, mesleklere ve bölgelere göre farklılaşabilen asgari ücret seviyesinin tespit edilebileceğini öngören uygulama doğrultusunda farklı asgari ücretler uygulanmaktadır. Örneğin; bu ülkelerde metal işleri endüstrisi için yapılan toplu sözleşmeler ele alındığında; Almanya’da, Baden-Württemberg’deki sektörel toplu sözleşmede asgari ücret seviyesi mesleklere ve bölgelere göre farklılaşmakta; Avusturya ve İtalya’da ise çalışanların beceri derecesine göre farklılık gösterirken, bölgesel olarak farklılaşmamakta, tüm ülke çapında tek bir ücret olarak belirlenmektedir. Finlandiya’da bu endüstrideki elektrik işçileri için yapılan sektörel toplu sözleşmeye göre asgari ücret seviyesi çalışanların deneyimleri ve işin zorluk derecesine göre farklılık gösterirken, bölgesel farklılık göstermemekte; diğer ülkelerden farklı olarak bu ülkede stajyerlere, çıraklara, 18 yaşın altındakilere ve de sakatlara belirli asgari ücret seviyesi uygulanmasını öngören bir düzenleme bulunmaktadır. İsveç’te ise; bu endüstrideki çelik çalışanları için yapılan sektörel toplu sözleşmede çalışanların asgari ücret seviyesi için bölgesel bir ayrıma gidilmezken, mesleksi stajyer öğrenciler için asgari ücret daha düşük seviyede belirlenmektedir. Ayrıca 18 yaş ve üzeri, 17-18 yaş arası, 16-17 yaş arası çalışanlara da farklı asgari ücret seviyeleri uygulanmaktadır (ILO Minimum Wage Database, 2005).

Görüldüğü gibi bu ülkelerde, aynı endüstri kolu için yapılan toplu sözleşmeler doğrultusundaki asgari ücret uygulamaları dahi birbirinden farklı olmaktadır. Aynı ülke içinde, her bir endüstri kolu için, ayrı olarak yapılan toplu sözleşmeler dikkate alındığında, bu konudaki farklılıkların oldukça fazla olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak; bu ülkelerdeki farklı endüstri kolları için yapılan farklı toplu sözleşmeler doğrultusunda, asgari ücretin kapsamı, uygulanışı, belirlenişi, güncelleştirilmesi gibi unsurlar hem ülkelerarasında hem de aynı ülke içinde birbirinden oldukça farklı olmaktadır.

IV. Asgari Ücretin Yasayla Belirlendiği AB Ülkeleri

Asgari ücretin yasayla ulusal olarak belirlendiği 18 ülkede yasa, hükümet tarafından belirlenen ulusal asgari seviyeden düşük olmamak şartıyla toplu sözleşmelerle de asgari ücretin tespit edilmesine olanak tanımaktadır. Uygulama farklılıkları, toplu sözleşmelerle asgari ücretin tespitinde olduğu gibi, bu ülkelerde de söz konusudur. Ancak bu ülkelerde asgari ücret ulusal olarak belirlendiğinden, aynı ülke içinde tek bir asgari ücret sistemi geçerli olmakta, asgari ücretin uygulanışı sadece ülkelerarasında farklılık göstermektedir. Yasal ulusal asgari ücret sisteminin mevcut olduğu 18 AB ülkesinde asgari ücret; kapsamı, uygulanış tipi, tespit ve güncelleştirilme metodu gibi unsurlar açısından farklılaşmaktadır (Tablo 1).

Kapsam ve uygulanış tipi: Asgari ücret Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Portekiz, İspanya gibi ülkelerde yaş gözönünde bulundurulmaksızın tüm işçilere uygulanırken; Fransa'da 18, Hollanda'da 23, İngiltere'de 22, Slovakya'da ise 16 yaş ve üzerindeki tüm çalışanlara uygulanmaktadır. Asgari ücret Belçika'da 21, Lüksemburg'da 18 yaş üzerinde olan, Slovenya'da ise yaş gözönünde bulundurulmaksızın bütün özel sektör çalışanlarını kapsamaktadır. Belçika, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz, Polonya, Macaristan gibi ülkelerde aylık olarak belirlenen asgari ücret; Fransa, İrlanda, İngiltere gibi ülkelerde saatlik olarak; Litvanya, Letonya, Estonya gibi ülkelerde hem aylık hem de saatlik olarak tespit edilmektedir (Tablo 1).

Yasal olarak belirlenen asgari ücret Fransa, Hollanda, İrlanda, Portekiz, Lüksemburg, İspanya, Estonya, Letonya, Polonya ve Slovenya'da mesleklere, bölgelere ve sektörler göre herhangi bir farklılık göstermezken; Belçika, İngiltere ve Malta'da sektörler göre; Slovakya ve Çek Cumhuriyeti'nde mesleklere göre farklılaşmaktadır. Yunanistan'da ise asgari ücret hem mesleklere hem sektörler hem de bölgelere göre farklılık göstermektedir. Bazen de Litvanya ve Macaristan'da olduğu gibi, kanun, gerektiğinde belirli sektörler için ayrı asgari ücret saptanabileceğini belirtse de, uygulamada hükümet ayrı bir asgari ücret tespit etmemektedir (ILO Minimum Wage Database, 2005).

Asgari ücret aynı ülkedeki bazı çalışanlar için daha yüksek olarak belirlenmektedir. Örneğin; İngiltere'de, Tarımsal Ücretler Kurulu, tarımda çalışanlar için ulusal asgari ücret seviyesinden daha yüksek olması gereken ayrı bir asgari ücret saptamaktadır. Malta'da da tarım, içki, plastik, metal, tekstil gibi bazı sektörlerde asgari ücret ulusal asgari ücretten daha yüksek olabilmektedir. Lüksemburg'da vasıflı çalışanların ücreti vasıfsızlardan % 25 daha yüksek olmaktadır (ILO Minimum Wage Database, 2005). Asgari ücretin 18 yaş ve üzeri mavi yakalı işçiler için günlük, 19 yaş ve üzeri beyaz yakalı işçiler için aylık olarak belirlendiği Yunanistan'da bu ücret, medeni duruma ve görev süresine bağlı olarak daha yüksek belirlenebilmektedir (Employment Outlook, 1998: 33-36).

Asgari ücret, bu şekilde bazı çalışanlar için daha yüksek belirlenirken, bazıları için daha düşük olarak da tespit edilmektedir. Örneğin; Hollanda'da 15-22 yaş arasındaki genç çalışanlar yaşlarına göre; Fransa'da çıraklar yaşlarına ve tamamladıkları yıla göre, işçiler de nitelikleri ve deneyimlerine göre değişen oranlarda, asgari ücretin belirli bir yüzdesine hak kazanmaktadırlar. Hollanda'da asgari ücret sakatlar için; İrlanda ve İspanya'da stajyerler için (ILO Minimum Wage Database, 2005); Portekiz'de çıraklar, stajyerler, ev işçileri ve sakatlar için (Employment Outlook, 1998: 35); Polonya'da ilk kez işe girenler için daha düşük seviyede belirlenmektedir. İspanya'da ev işlerinde çalışanlara özel saatlik bir asgari ücret uygulanırken; Letonya'da da 18 yaş altındaki çalışanlar için ayrı bir asgari saatlik ücret bulunmaktadır (ILO Minimum Wage Database, 2005). Lüksemburg'da ise; tespit edilen asgari ücretten, gerek toplu

sözleşmeler gerekse bireysel sözleşmelerle herhangi bir indirim yapılmasının mümkün olmayacağı kuralının mevcudiyetine rağmen, iki istisnai durumda asgari ücretten daha az ödemenin yapılması söz konusu olmaktadır. Bunların ilki çalışanların fiziksel veya zihinsel engelli, yani sakat olması durumu, ikincisi de firmanın ciddi ekonomik ve finansal zorluklarla karşı karşıya kaldığı durumdur (Eurofound, 2005).

Tespiti: Genel bir sınıflandırmanın yapıldığı Tablo 1’de görüldüğü üzere, asgari ücret Belçika ve Yunanistan’da sosyal taraflarla yapılan görüşmelerle, diğer ülkelerde ise hükümet tarafından ya doğudan ya da sosyal tarafların tavsiyeleri doğrultusunda tespit edilmektedir.

AB ülkelerinden Belçika ve Yunanistan’da asgari ücret açısından karma bir sistem söz konusudur. Asgari ücret çalışanlarla sendikalar arasında ulusal sözleşmelerle belirlenmekte, fakat yasal olarak tüm sektörleri bağlamaktadır (Employment Outlook, 1998: 36). Diğer 16 ülkede ise asgari ücret hükümetçe belirlenmektedir. Hükümet, genelde, asgari ücreti belirlerken işçi, işveren ve hükümet temsilcilerinden oluşan üçlü yapıdaki bir kurula danışmaktadır. Örneğin; Çek Cumhuriyeti’nde Ekonomik ve Sosyal Uzlaşma Konseyinin, İngiltere’de Düşük Ödeme Komisyonunun, Malta’da İstihdam İlişkileri Kurulunun önerisi üzerine asgari ücret belirlenmektedir (ILO Minimum Wage Database, 2005).

Güncelleştirilmesi: 18 ülkede yasal olarak tespit edilen asgari ücretin belirlenme kriterleri ve güncellenme şekilleri de birbirinden farklı olmaktadır. Bazı ülkelerde otomatik endeksleme mevcutken, bazılarında asgari ücret hükümet tarafından sosyal tarafların tavsiyeleri doğrultusunda belirlenmektedir (Tablo 1). Örneğin; Belçika’da asgari ücret tüketici fiyat endeksiyle ilişkilidir ve otomatik olarak güncellenmektedir (Grumiau, 2002: 95). Buna ilaveten, ulusal sektörlerarası sözleşme de, her iki yılda bir sosyal taraflarca görüşülmektedir (ILO Minimum Wage Database, 2005). Lüksemburg’da asgari ücret değişen fiyatlara bağlı olarak otomatik olarak değişmektedir. Altı aylık ortalama tüketici fiyat endeksi % 2,5 oranında arttığında ücretler de aynı oranda artırılmaktadır (Statec, 2005). Lüksemburg’da tüketici fiyatlarına endekslenen asgari ücret iki yılda bir de ekonomik büyüme doğrultusunda yeniden gözden geçirilmektedir (Employment Outlook, 1998: 34). Çek Cumhuriyeti’nde de asgari ücretin düzenlenmesi yıllık olarak, tüketici fiyat endeksi dikkate alınarak yapılmaktadır.

İngiltere’de asgari ücret ilgili bakanlık tarafından ekonomik gelişmeler doğrultusunda ulusal seviyede belirlenmektedir. Malta’da asgari ücret yaşam maliyeti; Slovakya’da yaşam maliyeti, ülkedeki gelirler ve ücretler seviyesi, sosyal güvenlik yardımları dikkate alınarak tespit edilmektedir. Asgari ücret düzenlemelerinin ne sıklıkta yapılacağını yasayla belirtilmediği Slovakya’da, ulusal asgari ücretle ilgili standart düzenlemeler uygulamada yıllık olarak sektörel seviyede yapılmaktadır. Yunanistan’da ise; sosyal taraflarca ulusal asgari ücretin belirlenmesine yönelik yapılan görüşmelerde herhangi bir kriter

gözönüne alınmamaktadır. Ulusal Genel Toplu İş Sözleşmesi tarafından belirlenen asgari ücret çalışanların işteki deneyimlerine göre belirlenmekte ve işte her 3 yıl tamamlandıkça asgari ücret artırılmaktadır. Ayrıca uygulamada bu sözleşme yılda iki kez yeniden görüşülmektedir (ILO Minimum Wage Database, 2005).

Asgari ücretin belirlenme işlemi bazı ülkelerde daha farklı bir yapı göstermektedir. Fransa'da asgari ücret en az yılda bir kez çalışanların ve ailelerinin ihtiyaçları, yaşam maliyeti, ülkedeki gelirler ve ücretler seviyesi, ekonomik gelişme dikkate alınarak güncellenmektedir (ILO Minimum Wage Database, 2005). Güncelleme işleme iki şekilde yapılmaktadır. İlk olarak asgari ücret doğrudan hükümet tarafından ulusal fiyat endeksindeki artış oranı kadar artırılmakta ya da ulusal fiyat endeksi % 2 oranında arttığında asgari ücret de otomatik olarak artırılmaktadır. İkinci olarak; asgari ücret Ulusal Toplu Pazarlık Kurulunun önerisi üzerine Çalışma Bakanının sorumlu olduğu bir sistemle artırılmaktadır (Liu ve Wu, 1999: 22). İrlanda'da ulusal asgari ücret ülkedeki ekonomik ve sosyal tarafların ilgili bakana tavsiyesi üzerine ya da, işçi veya işverenlerin temsil edildiği herhangi bir örgütün isteği üzerine iş mahkemesinin tavsiyesine göre belirlenmektedir.

Polonya'da işçilerin ve ailelerinin ihtiyaçları, yaşam maliyeti, ülkedeki gelirler ve ücretler seviyesi, ekonomik gelişmeler, verimlilik ve istihdam seviyesi dikkate alınarak belirlenen asgari ücretin güncellenmesi tahmini fiyat endeksine göre yapılmaktadır. Tahmini fiyat endeksi % 5'ten yüksek olduğunda, asgari ücret 1 Ocakta ve 1 Haziranda olmak üzere yılda iki kez düzenlenmektedir. Tahmini fiyat endeksi % 5'ten düşük olduğunda ise, asgari ücret sadece 1 Ocakta olmak üzere yılda bir kez düzenlenmektedir (ILO Minimum Wage Database, 2005).

V. Asgari Ücretin AB Ülkeleri ve Türkiye Açısından Karşılaştırılması

A. Asgari Ücret Mevzuatı Açısından

25 AB ülkesinden 7'sinde ulusal bir asgari ücret uygulanmadığından, ülke içinde farklı sektörler için farklı şekillerde ve farklı seviyelerde belirlenen bir asgari ücret sistemi vardır. Örneğin; Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde, hükümetin toplu sözleşmelerde belirtildiği takdirde mesleklere ve bölgelere göre farklılaşabilmesine olanak tanıdığı asgari ücret seviyesi, bir sektörde bu kriterlere göre farklılık gösterirken diğer bir sektörde göstermemektedir. Güney Kıbrıs'ta da sadece hükümetin gerekli gördüğü 6 meslek grubu için bölgesel farklılığa gidilmeyen bir asgari ücret sistemi uygulanmaktadır. Bu çok yönlü farklılıklar doğrultusunda yasal bir asgari ücret sisteminin olmadığı ülkeler dahil edilmeyerek, asgari ücretin kapsamı, tespit metodu gibi belirgin konular açısından ülkelerarasında mevcut bulunan farklılıklar Tablo 1'de gösterilmiştir.

18 AB ülkesi ile karşılaştırıldığında, Türkiye 1936'da ulusal asgari ücreti uygulayan ilk ülkedir. Türkiye'yi, daha sonra Hollanda (1969) ve Fransa

(1970) takip etmektedir. Ülkelerde yasal asgari ücret uygulamasına geçişin daha çok 1990'lı yıllarda olduğu görülmektedir. Sadece Polonya'da yasal asgari ücret sistemi 2003 yılından beri geçerli olmaktadır. AB'de asgari ücretin kapsamı, uygulanışı, belirlenmesi ve güncelleştirilme yöntemi ülkelere göre farklılık göstermektedir. Türkiye'de asgari ücret 16 yaş ve üzerindeki tüm çalışanlar için, genellikle her yıl, işçi-işveren-hükümet temsilcilerinden oluşan bir komisyon tarafından, günlük olarak belirlenmektedir (Tablo 1).

Tablo 1: *Yasal Asgari Ücretin Bulunduğu AB Ülkelerinde ve Türkiye'de Asgari Ücret*

Ülke	Tarihi	Kapsamı ve Uygulanış Tipi	Tespit Metodu	Güncelleştirilme Metodu
Belçika	1975	21 yaş ve üstü özel sektör işçileri A	Sosyal taraflarla yapılan görüşmelerle	Otomatik endeksleme
Fransa	1970	18 yaş ve üstü tüm işçiler S	Hükümet	Otomatik endeksleme
Hollanda	1969	23 yaş ve üstü tüm işçiler A	Hükümet	Yılda iki kez
İngiltere	1999	22 yaş ve üstü tüm işçiler S	Sosyal tarafların tavsiyelerini müteakip hükümet	Sosyal tarafların tavsiyelerini müteakip hükümet tarafından
İrlanda	2000	Deneyimli yetişkin işçiler S	İş mahkemeleri veya sosyal tarafların tavsiyelerini müteakip hükümet	İş mahkemeleri veya sosyal tarafların tavsiyelerini müteakip hükümet tarafından
İspanya	1980	Yaşa bakılmaksızın tüm işçiler A, G	Hükümet	Enflasyon tahminlerine göre yıllık olarak
Lüksemburg	1973	18 yaş ve üstü tüm özel sektör işçileri A	Hükümet	Otomatik endeksleme ve periyodik olarak yeniden inceleme
Portekiz	1974	Yaşa bakılmaksızın tüm işçiler A	Hükümet	Hükümetin enflasyon tahminlerine göre yıllık olarak
Yunanistan	1991	19 ve üstü tüm beyaz yakalı, 18 yaş veya üstü tüm mavi yakalı işçiler A, G	Sosyal taraflarla yapılan görüşmelerle	Sosyal taraflarla yapılan görüşmelerle işteki deneyime göre 3 yılda bir
Çek Cumhuriyeti	1991	Tüm işçiler A, S	Sosyal taraflarla yapılan görüşmelere müteakip hükümet	Genellikle yılda bir kez olmak üzere hükümet tarafından
Estonya	1991	Tüm işçiler A, S	Hükümet	Sosyal tarafların tavsiyelerini müteakip hükümet tarafından
Letonya	1991	Tüm işçiler A, S	Hükümet	İlgili kurumların tavsiyelerini müteakip hükümet tarafından

Tablo 1: Yasal Asgari Ücretin Bulunduğu AB Ülkelerinde ve Türkiye’de Asgari Ücret (Devam)

Litvanya	1991	Tüm işçiler A, S	Sosyal tarafların tavsiyelerini müteakip hükümet	Sosyal tarafların tavsiyelerini müteakip hükümet tarafından
Macaristan	1988	Tüm işçiler A	Sosyal tarafların tavsiyelerini müteakip hükümet	Sosyal tarafların tavsiyesiyle hükümet
Malta	1974	Tüm işçiler A	Hükümet	Otomatik endeksleme
Polonya	2003	Tüm işçiler A	Sosyal taraflarla yapılan görüşmelere müteakip hükümet	2003 yılından beri yılda iki kez enflasyon oranına bağlı olarak endeksleme
Slovakya	1991	16 yaş ve üstü tüm işçiler A, S	Sosyal tarafların tavsiyelerini müteakip hükümet	Sosyal tarafların tavsiyesiyle hükümet
Slovenya	1995	Tüm özel sektör işçileri A	Sosyal taraflarla yapılan görüşmelere müteakip hükümet	Sosyal taraflarla yapılan görüşmelere müteakip hükümet tarafından
Türkiye	1936	16 yaş ve üstü tüm işçiler G	İşçi, işveren ve hükümet temsilcilerinin oluşturduğu Asgari Ücret Tespit Komisyonu	Genellikle her yıl (hiç olmazsa iki yılda bir)

Kaynak: Clare ve Paternoster, 2003: 5-6 ve ILO Minimum Wage Database, 2005 temel alınarak oluşturulmuştur. A: aylık, G: günlük, S: saatlik

V.B. Asgari Ücret Seviyeleri Açısından

Eurostat’ın 2004 yılı istatistiklerine göre en yüksek aylık brüt asgari ücret sırasıyla Lüksemburg (1403), Hollanda (1265), Belçika (1186) ve Fransa’da (1173) gerçekleşmiştir. En düşük asgari ücret ise, Litvanya’da (121) bulunmaktadır. Türkiye 240 Euro ile bu sıralamada 12. sırada yer almaktadır. Birliğe yeni katılan ülkelerdeki asgari ücret seviyesi, mevcut üyelerin seviyesine göre oldukça düşüktür. Özellikle Malta ve Slovenya dışındaki yeni üye ülkelerin asgari ücret seviyesinin mevcut üye ülkelerin asgari ücret seviyesinden oldukça düşük olduğu dikkati çekmektedir (Tablo 2).

Asgari ücret AB ülkelerinde hem mevzuat hem de ücret seviyesi açısından önemli farklılıklar göstermektedir. Eurostat istatistiklerine göre 1999-2004 yılları arasında geçerli olan aylık brüt asgari ücretler Tablo 2’de gösterilmiştir. Tablo 2’de aylık olarak belirlenmeyen ücretler aylık ücretlere dönüştürülmüştür. Euro’yu kullanmayan İngiltere, yeni üye ülkeler ve Türkiye için 2003 yılı Aralık ayı ortalama döviz kuru uygulanmıştır.

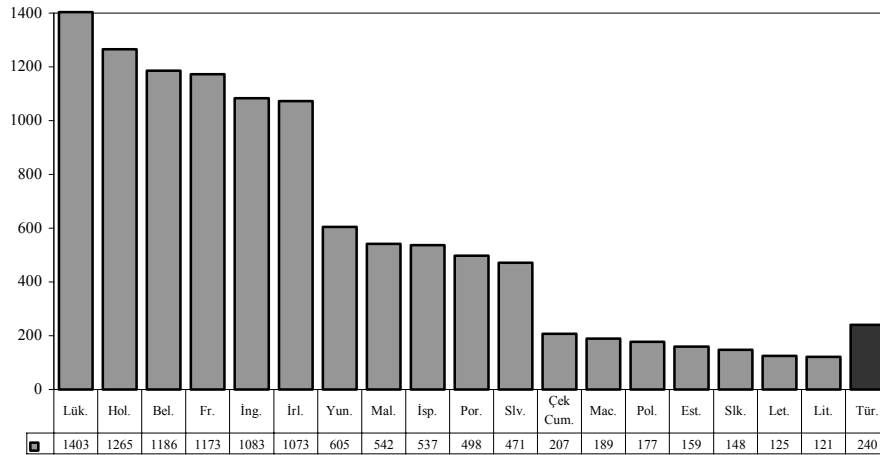
Tablo 2: AB ve Türkiye'de Brüt Asgari Ücret (Euro/1999-2004)

Ülke	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Belçika	1074	1096	1118	1163	1163	1186
Fransa	1036	1049	1083	1126	1154	1173
Hollanda	1064	1092	1154	1207	1249	1265
İngiltere	866	970	1130	1118	1106	1083
İrlanda	-	945	945	1009	1073	1073
İspanya	416	425	433	516	526	537
Lüksemburg	1162	1191	1259	1290	1369	1403
Portekiz	357	371	390	406	416	498
Yunanistan	505	526	544	552	605	605
Çek Cumhuriyeti	98	126	147	188	199	207
Estonya	-	-	-	118	138	159
Letonya	-	-	120	120	125	125
Litvanya	-	-	111	107	116	121
Macaristan	-	-	-	202	212	189
Malta	-	-	-	552	534	542
Polonya	-	-	196	212	201	177
Slovakya	-	-	-	114	133	148
Slovenya	-	-	-	-	451	471
Türkiye	-	-	-	-	189	240

Kaynak: Paternoster, 2004, s.3

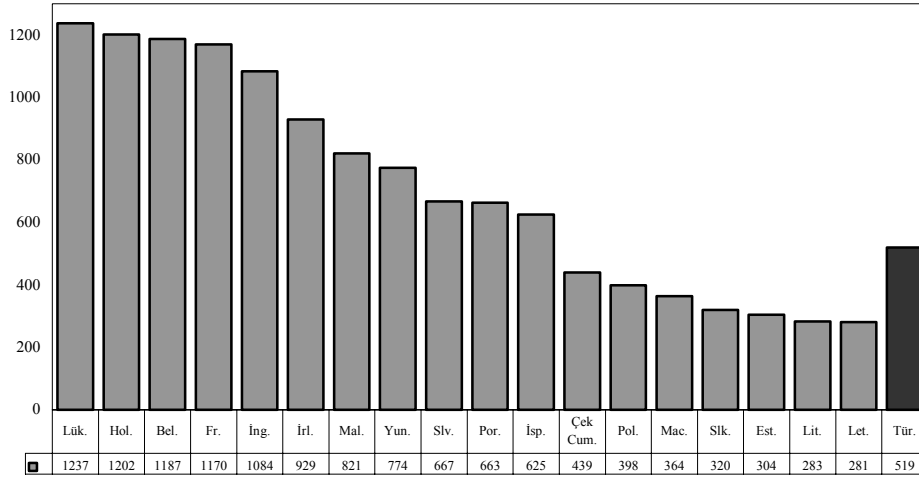
Asgari ücretin ülkelerarasındaki farklılığına daha gerçekçi bir ölçüt olan Satınalma Gücü Standardına (SGS) göre bakıldığında aradaki farkın azaldığı görülmektedir. Asgari ücretin Euro cinsinden gösterildiği Grafik 1'de tutarlar 1403 ile 121 arasında değişirken; SGS'ye göre düzenlenen Grafik 2'de, bu tutarlar 1237 ile 281 arasında değişmekte ancak sıralamada önemli farklılıklar meydana gelmemektedir.

Grafik 1: AB ve Türkiye'de Aylık Brüt Asgari Ücret (Euro/2004)

Kaynak: Paternoster, 2004, s.3

Grafik 2: AB ve Türkiye’de SGS’ye Göre Asgari Ücret (Euro/2004)

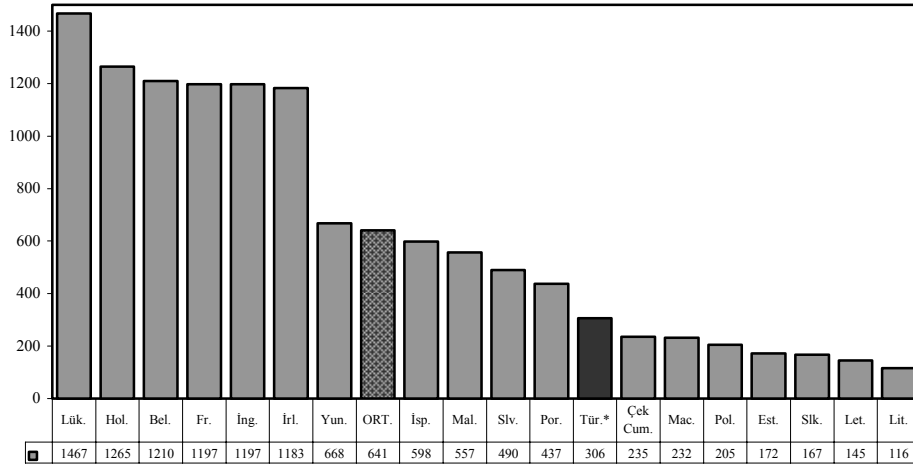
Kaynak: Paternoster, 2004, s.3

Asgari ücretin Euro olarak düşük belirlendiği ülkelere satınalma gücü açısından bakıldığında, bu ülkelerdeki tutarlarda önemli sayılabilecek artışların olduğu (Estonya’da 159-304, Slovakya 148-320, Litvanya 121-283); Belçika ve İngiltere gibi asgari ücretin yüksek olduğu ülkelerde ise çok az bir artışın olduğu (Belçika 1186-1187, İngiltere 1083-1084), hatta Lüksemburg, Hollanda, Fransa gibi ülkelerde tam aksine bir azalışın olduğu (Lüksemburg 1403-1237, Hollanda 1265-1202, Fransa 1173-1170) görülmektedir. Grafik 2’de görüldüğü gibi tutarlar değişmiş, değişen tutarlara karşılık ilk beş ülke sıralaması aynı kalmış ancak diğer ülkelerin sıralamasında ufak değişiklikler olmuştur. En son sırayı Litvanya yerine çok az bir farkla Letonya almıştır. Türkiye ise halâ 12. sırayı korumaktadır. Grafik 1 ve 2 karşılaştırıldığında Euro ile yapılan sıralamanın aksine, SGS’ye göre yapılan sıralamada ülkelerarasındaki farklılığın daha aza indiği görülmektedir. Bu ülkelerde belirlenen asgari ücretin 2005 yılındaki rakamlarına bakıldığında ücretler arasındaki farklılıkların belirgin bir şekilde halâ devam ettiği dikkati çekmektedir (Grafik 3).

2005 yılı için belirlenen aylık brüt asgari ücret 1467 Euro (Lüksemburg) ile 116 Euro (Litvanya) arasında değişmektedir. Lüksemburg, Hollanda, Belçika, Fransa, İngiltere ve İrlanda’da 1000 Euro’nun üzerinde tespit edilen aylık asgari ücret; Yunanistan, İspanya, Malta, Slovenya ve Portekiz’de 668 Euro ile 437 Euro arasında; geri kalan ülkelerde (Çek Cum., Macaristan, Polonya, Estonya, Slovakya, Letonya, Litvanya) ise 235 Euro ile 116 Euro arasında olmaktadır. Türkiye’de ise aylık asgari ücret 2005 yılı için 306 Euro olarak belirlenmiştir. Görüldüğü gibi İspanya, Portekiz ve Yunanistan hariç 15 AB ülkesinde aylık asgari ücret 1000 Euro’nun üzerinde gerçekleşirken, Birliğe katılan yeni 10 ülkede bu rakamlar 557 Euro (Malta) ile 116 Euro (Litvanya)

arasında değişmektedir. Asgari ücret bakımından iki grup arasında önemli derecede farklılık bulunmaktadır (Grafik 3).

Grafik 3: AB ve Türkiye’de Aylık Brüt Asgari Ücretin AB’deki Ortalama Asgari Ücrete Göre Sıralanışı (Euro/2005)

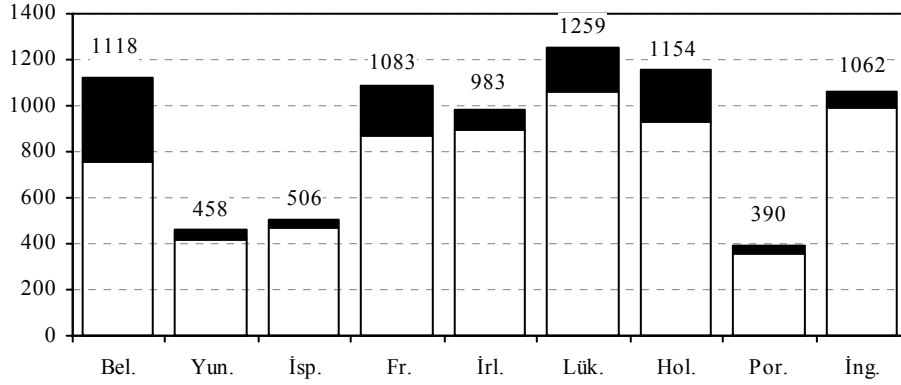
Kaynak: RISA, 2005 *Türkiye için Merkez Bankasının 30.06.2005 tarihli Euro döviz satış kuru uygulanmıştır.

Yasal asgari ücretin uygulandığı AB ülkelerinde 2005 yılı için belirlenen asgari ücretten yola çıkarak bu ülkelerde ortalama aylık asgari ücretin 641 Euro olduğu belirlenmiştir. Buna göre; 18 ülkeden sadece 7’si bu ortalamanın üzerinde, 11’i ise bu ortalamanın altında yer almaktadır. Türkiye; Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Estonya, Slovakya, Letonya ve Litvanya’nın üzerinde bu sıralamada sondan sekizincidir.

Asgari ücret uygulamalarının, AB ülkeleri arasında farklılık gösterdiği diğer bir alanı da asgari ücretten yapılan kesinti miktarları oluşturmaktadır. Yasal asgari ücretin uygulandığı bazı AB ülkeleri için belirlenen aylık asgari ücret ve bu ücretten yapılan kesinti miktarları, Nobre’nin Eurostat’tan derlediği Ocak 2001 yılı verileri doğrultusunda Grafik 4’te gösterilmiştir.

Grafik 4’teki koyu alan, tespit edilen asgari ücretten sosyal güvenlik kesintileri ve vergiler nedeniyle çıkarılan miktarı göstermektedir. Görüldüğü gibi asgari ücretten yapılan kesinti miktarları da ülkeden ülkeye değişmektedir. Belçika hariç diğer ülkelerde yapılan bu kesintiler oldukça düşüktür. 2001 yılında toplam üç tespitin gerçekleştiği Türkiye de ise, 16 yaş ve üzeri işçiler için yıllık ortalama aylık asgari ücret brüt 151.612.500 TL (244 Euro), net 110.626.650 TL (178 Euro) olmuştur. Tespit edilen asgari ücretten toplam 40.985.850 (66 Euro) TL’lik bir kesinti yapılmıştır.

Grafik 4: AB'de Aylık Brüt Asgari Ücret ve Kesintiler, (Euro, 2001)

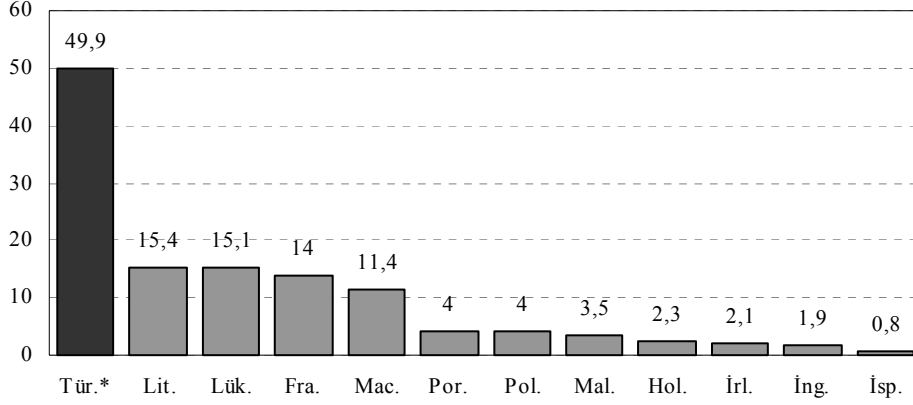

Kaynak: Nobre, 2001, s.1

Grafik 4 incelendiğinde, Türkiye’de asgari ücretten yapılan 66 Euro’luk kesintinin AB ülkeleriyle kıyaslandığında çok yüksek miktarda olmadığı görülmektedir. Ancak bu ülkelerde asgari ücretten çalışan işçilerin aile ve çocuk yardımı, işsizlik sigortası, negatif gelir vergisi, gelir vergisi kredileri gibi başka mekanizmalarla ayrıca korunduğu düşünüldüğünde, Türkiye’de asgari ücretten yapılan kesintiler daha yüksek boyutta işçiye yansımaktadır. Ayrıca net asgari ücret dikkate alındığında aradaki farkın oldukça yüksek olduğu dikkati çekmektedir.

Son olarak bazı AB ülkeleri ile Türkiye’de asgari ücretten çalışanların toplam çalışanlara oranının gösterildiği Grafik 5’te, Türkiye’de işgücünün %50’sinin asgari ücretten çalıştığı dikkati çekmektedir. Asgari ücretin düşük belirlendiği İspanya’da çalışanların %0,8’i; Portekiz ve Polonya’da %4’ü; Çek Cumhuriyeti’nde %2’si asgari ücretten faydalanmaktadır. Asgari ücretin yüksek belirlendiği Lüksemburg’da ve Fransa’da çalışanların daha büyük bir kısmı asgari ücret almaktadır.

Grafik 5: AB'de Asgari Ücretten Çalışanlar/Toplam Çalışanlar, (% 2002)

Kaynak: Paternoster, 2004, s.4 * SSK 2002 yılı istatistikleri.

IV. Sonuç ve Öneriler

Asgari ücret, işçi ve işveren üzerinde yaratacağı etkiler nedeniyle, özellikle çalışanlarının büyük çoğunluğunun asgari ücretten yararlandığı ülke ekonomileri için, oldukça önemli bir konudur. Toplam işgücü arzının toplam işgücü talebinden fazla olduğu, toplam emek arzının büyük bölümünü vasıfsız işgücünün oluşturduğu, en önemlisi çalışanların yarısından fazlasının -2003 yılı için % 52,6 (SSK 2003 yılı istatistikleri)- asgari ücret aldığı Türkiye'de, asgari ücret konusu son derece önemlidir. Günümüzde bir çok ülkede bu konuda mevcut uluslararası düzenlemeler çerçevesinde, özellikle de Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'nun bu konuda çıkarmış olduğu sözleşme ve tavsiye kararları doğrultusunda, değişik uygulama biçimleriyle asgari ücret sistemi mevcut bulunmaktadır. Türkiye'de de ortaya çıkışı oldukça eskilere dayanan asgari ücret sistemi, gerek uluslararası gerekse iç hukuka ilişkin düzenlemeler çerçevesinde, uygulanmaya başladığı tarihten itibaren mevzuatta yapılan bazı değişikliklerle birlikte günümüze kadar gelmiştir.

AB ülkelerinde asgari ücret, ILO'nun 135 sayılı tavsiye kararı doğrultusunda, bazı ülkelerde yasal olarak, bazılarında ise toplu sözleşmelerle belirlenmektedir. Mevcut uluslararası düzenlemelerin çizdiği sınırlar çerçevesinde her ülke kendi asgari ücret mevzuatını kendi tayin etmekte ve kendi sosyo-ekonomik durumuna göre bir asgari ücret tespit etmektedir. Asgari ücret bazı ülkelerde sadece özel sektör çalışanları için geçerliken, bazılarında kamu çalışanlarını da kapsamaktadır. Bazılarında çalışanların yaşı dikkate alınarak asgari ücret belirli yaş üzerindeki işçiler için tespit edilirken, bazılarında yaş gözönünde bulundurulmaksızın tüm işçileri kapsamaktadır. Aylık, günlük, saatlik uygulama şekilleriyle birlikte asgari ücret, kimi ülkelerde sosyal tarafların tavsiyeleri veya görüşleri doğrultusunda, kimilerinde ise

doğrudan hükümet tarafından belirlenmektedir. Bunlar gibi ülkelerarasında farklılık gösteren kriterlerin sayısını daha da artırmak mümkündür.

Birliğe katılmadan önce aday ülkelerin belirli standartları gerçekleştirmiş olması gerekmektedir. Birlik içinde de ortak politikalar belirlenmekte ve ekonomik kriterler açısından ortak düzenlemelere gidilmektedir. Ancak tüm bu düzenlemelere rağmen üye ülkelerarasında sosyo-ekonomik farklılıklar halâ mevcut bulunmaktadır. Bunun bir örneğini de ülkelerarasında farklılık gösteren asgari ücret mevzuatı ve de bunun sonucunda ortak bir asgari ücretin belirlenmemiş olmasıdır. Ülkelerarasındaki sosyo-ekonomik farklılıklar devam ettiği müddetçe her ülkeyi kapsayan ortak bir asgari ücretin belirlenmesi oldukça zordur. Örneğin, asgari ücreti tüm ülkeler için 1000 Euro olarak belirlemek, zaten asgari ücretin bu seviyeye yakın olduğu Lüksemburg, Fransa ve Belçika gibi ülkelerde çok büyük bir problem oluşturmazken, Yunanistan, Portekiz, Estonya, Slovenya gibi ulusal asgari ücretleri bu seviyenin altında olan ülkelerde büyük sorun teşkil edecektir. Bunun yanında, Hollanda gibi bazı ülkelerde, ülke içi farklı asgari ücret seviyelerinin mevcut olması da bu şekilde belirlenen sabit bir asgari ücrete uyumu zorlaştıracaktır.

AB'ye girme sürecindeki Türkiye'nin, AB'deki asgari ücret mevzuatına ne ölçüde yakın olduğu ve bu doğrultuda yapması gerekenleri belirlemeye yönelik yapılan bu çalışmada, AB ülkelerinde ortak bir asgari ücret mevzuatının ve ortak bir asgari ücretin bulunmadığı ve bu bağlamda Türkiye'nin de herhangi bir mevzuat değişikliğine gitme zorunluluğunun olmadığı görülmektedir. Yani AB içinde, Avrupa Asgari Ücret Politikası ve Avrupa Asgari Ücreti mevcut değildir. Türkiye'nin de, asgari ücret konusunda uyması gereken bir zorunluluk olmamakta, AB'ye girmek için bu konuda ilave bir uygulama gerçekleştirmesi gerekmemektedir. Yine de yapılan bu çalışma sonucunda, Türkiye'deki asgari ücret uygulaması bu ülkelerdeki mevcut uygulamalardan elde edilen sonuçlar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Asgari ücretin hükümetin müdahalesi olmaksızın toplu sözleşmelerle belirlendiği Almanya, Avusturya, Danimarka, Finlandiya, İsveç, İtalya ve Güney Kıbrıs'ta, toplu sözleşme mekanizması son derece gelişmiştir. Dolayısıyla tespit edilen asgari ücret işçi ve işvereni zora sokmamaktadır. Yasal bir asgari ücret olmamakla birlikte, bu ülkelerde, kişilere asgari bir yaşam kalitesi sağlayabilecek işsizlik sigortası, aile ve çocuk yardımı gibi sosyal yardım mekanizmaları da oldukça gelişmiştir. Kişi çalışıyor olsun veya olmasın zaten uygun bir gelir seviyesi elde etmektedir. Bu sebeple asgari ücret bu ülkelerde önemli bir sorun oluşturmamaktadır. Türkiye'de ise gerek toplu sözleşme gerekse sosyal yardım mekanizmalarının oldukça yetersiz kaldığı görülmektedir. Çalışmayan kişinin herhangi bir gelir elde edememesi, yoğun işsizlik sorunu, asgari ücretten çalışanın da elde ettiği ücretle günün koşullarında hayatını idame ettirebilmesinin bir hayli zor olduğu dikkate

alındığında, Türkiye’de asgari ücretin oldukça önemli bir sorun oluşturduğu görülmektedir.

Asgari ücretin yasayla ulusal seviyede belirlendiği 18 ülkedeki uygulama ile Türkiye’deki uygulama arasında derin farklılıkların olmadığı görülmektedir. Türkiye’deki asgari ücret mevzuatı da aynı zamanda, AB ülkelerinde olduğu gibi, yasal asgari ücretten düşük olmamak şartıyla, toplu sözleşmelerle bir asgari ücretin tespit edilmesine olanak tanımaktadır. AB ülkelerinde genelde aylık veya saatlik olarak belirlenen asgari ücret Türkiye’de günlük olarak belirlenmemektedir. Bu ülkelerde asgari ücret sosyal tarafların tavsiyeleri veya görüşlerine müteakip ya da doğrudan hükümet tarafından belirlenirken, Türkiye’de asgari ücret işçi, işveren ve hükümet temsilcilerinden oluşan Asgari Ücret Tespit Komisyonu tarafından belirlenmektedir. Asgari ücretin AB ülkelerinde genelde sosyal tarafların tavsiyeleri veya görüşleri doğrultusunda belirlenmesine karşılık, Türkiye’de sosyal taraflar ve hükümet temsilcilerinden oluşan bir komisyonca belirlenmesi de çok önemli bir farklılık değildir. Sonuçta Türkiye’de de belirleyici rolü hükümet üstlenmektedir. Tespit edilen asgari ücret diğer üye ülkelerden düşük olsa da, AB’ye yeni katılan ülkelerin durumu dikkate alındığında, bunun AB’ye girme konusunda bir engel oluşturmayacağı söylenebilir.

Kaynaklar

- Clare, R. ve Paternoster, A. (2003) “Minimum Wages EU Member States and Candidate Countries”, Statistics in Focus, January, (http://epp.eurostat.ec.eu.int/cache/ity_offpub/ks-nk-03-010/en.pdf)
- Dolado, J. ve diğerleri (1996) “Minimum Wages the European Experience, the Economic Impact of Minimum Wages in Europe”, Economic Policy, October, s.319-372
- Grumiau, S. (2002) “Paying Attention to Wages, Fighting Poverty: the Minimum Wage-an Underrated Tool?”, Labour Education, March, no.128, (<http://www-ilo-mirror.cornell.edu/public/english/dialogue/actrav/publ/128/17.pdf>)
- Hinnosaar, M. ve Rõõm, T. (2003) “The Impact of Minimum Wage on the Labour Market in Estonia: an Empirical Analysis”, Working Papers of Eesti Pank, No.8
- Machin, S. ve Manning, A. (1997) “Minimum Wages and Economic Outcomes in Europe”, European Economic Review, vol.41, s.733-742
- Liu, E. ve Wu, J. (1999) Minimum Wage System, Research and Library Services Division Legislative Council Secretariat, RP08/98-99, Hong Kong
- Nobre, A. (2001) “Minimum Wages in the European Union, 2001”, Statistics in Focus, February, (http://www.eu-datashop.de/download/EN/sta_kurz/thema3/nk_01_02.pdf)

- OECD Employment Outlook 1998: Chapter 2, “Making the Most of the Minimum: Statutory Minimum Wages, Employment and Poverty”, (<http://www.oecd.org/dataoecd/8/57/2080222.pdf>)
- O’neill, D. ve diğ erleri (2002) “Evidence from a new Survey of Firms in Ireland”, September, (<http://eprints.may.ie/archive/00000081/01/n1170902.doc>)
- Paternoster, A. (2004) “Minimum Wages EU Member States, Candidate Countries and the US 2004”, November, (http://epp.eurostat.cec.eu.int/cache/ity_offpub/ks-nk-04-010-en.pdf)
- Deloitte, Country Snapshot: Denmark (2005) <http://www.deloitte.com/dtt/article/0,2297,sid%253D11410%2526cid%253D15956,00.html>
- Eironline, European Industrial Relations Observatory On-line (2004) <http://www.eiro.eurofound.eu.int/2004/05/inbrief/cy0405101n.html>
- Eironline, European Industrial Relations Observatory On-line (2002) <http://www.eiro.eurofound.eu.int/2002/03/feature/dk0203103f.html>
- Eurofound, European Foundation for the Improvement of Living and Working Condition (2005) <http://eurofound.eu.int/emire/LUXEMBOURG/MINIMUM WAGE-LX.html>
- ILO Minimum Wage Database, (2005) <http://www.ilo.org/travaildatabase/servlet/minimumwages>
- RISA, Research Institute for Labour and Social Affairs (2005) <http://www.vupsv.cz/fakta/meztab7.pdf>
- Statec, Economic and Social Portrait of Luxemburg (2005) http://portrait.public.lu/en/social_system/wages
- SSK 2002 Yılı İstatistikleri, <http://www.ssk.gov.tr/wps/sskroot/istatistik/istatistik2002/default.jsp>
- SSK 2003 Yılı İstatistikleri, <http://www.ssk.gov.tr/wps/sskroot/istatistik/istatistik2003/default.jsp>